

gratiæ, ex professo tractandum est. Nunc vero declaratur ex verbis Pauli 1 ad Thessal. 2: *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, donum enim Dei est* (utique ipsa fides), *non ex operibus, ut ne quis gloriatur*; ubi a fide distinguit opera quæ a fide non procedunt, nam quæ procedunt a fide, jam non sunt ex nobis, cum fides sit Dei donum: ergo opera quæ procedunt ex cogitatione honesta naturali, censet Paulus esse ex nobis, et non esse meritoria salutis, ne quis possit in seipso gloriari; talia autem opera, si fiant, non possunt non esse ex cogitatione congrua; quia eo ipso quod habet effectum, est congrua: ergo (teste Paulo) non est gratia, nam si esset gratia, qui in illa gloriaretur, non in se, sed in Deo gloriaretur. Et simili ratione non potest fundare meritum gratiæ, alias haberet homo unde in se gloriaretur, cum illud meritum non sit ex vera gratia, sed ex opere humano; et hic est sine dubio sensus Pauli, ut ipsum exposuit Augustinus de Prædest. Sanctor., cap. 7.

12. *Confirmatur ex Concilio Arausicano.* — Potestque optime confirmari ex Conc. Arausic., cap. 16, dicente: *Nemo ex eo quod videtur habere, gloriatur tanquam non acceperit, aut ideo se putet accepisse, quia littera extrinsecus, vel ut legeretur, aperuit, vel ut audiretur, insonuit.* Cogitatio ergo, quæ naturaliter excitatur per extrinseca objecta aut verba, non computatur a Concilio inter dona gratiæ accepta divinitus ultra naturam, sed inter ea quæ homo habet a natura; et ideo si quis in tali cogitatione gloriatur, et in ea fundet meritum, non gloriatur in acceptis, nec recte dicit accepisse, utique per gratiam, quod non altiori modo habet; et quia illa cogitatio non excedit rationem legis aut doctrinæ, ut supra dicebamus, ideo Concilium suam sententiam probat dicens: *Nam sicut Apostolus ait: Si per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.* Et in eodem sensu addit in cap. 21: *Sicut Paulus dixit: Si ex lege justitia, etc., sic et his qui gratiam, quam commendat et præcipit fides Christi, putant esse naturam, verisimile dicitur: Si ex natura justitia, ergo gratis Christus mortuus est;* ubi nomine naturæ videtur intelligere naturalem legem, ut naturali ratione propositam, sic enim distinguit naturam a lege, atque ita sub natura comprehendit non solum substantiam et potentiam, sed etiam actum vel cogitationem naturalem, per quam lex naturæ proponitur, sive sufficiens tantum sit, sive etiam congrua, nam loquitur de natura ut includit observationem legis, quod non fit

sine aliquo actu seu effectu bonæ voluntatis, cui necessario correspondet cogitatio congrua. Hic vero occurrebat objectio, quia hinc sequitur ante fidem vel voluntatem credendi, vel sanctam cogitationem supernaturalem, quod credere oporteat, nullam antecedere veram gratiam: unde ulterius sequitur ante fidem nullum antecedere posse meritum, etiam imperfectum et de congruo alicujus præmiæ supernaturalis. Sed hanc objectionem in prædictum locum de auxiliis reservamus. Nunc fateamur ante primam cogitationem supernaturalem, id est, quæ communi concursu naturæ haberi non possit, nullam esse gratiam supernaturalem, neque illius meritum; quæ autem, et qualis illa sit, ibi declarabimus.

CAPUT XVIII.

DESTRUCTO ALTERIUS SENTENTIÆ FUNDAMENTO, VERITAS AMPLIUS CONFIRMATUR.

1. *Loci in capite 16 contra nos non militant.* — Ultimo confirmatur hæc nostra sententia, et antiquorum Patrum esse ostenditur eisdem testimoniis quæ in argumentis capite ante præcedenti factis in contrarium objiciebantur, quod in hunc modum propono et declaro. Nam prima cogitatio sancta, quæ est prima gratia in toto ordine justificationis, et quæ non potest cadere sub aliquod meritum, quia est inchoatio vel fundamentum totius meriti, est cogitatio fidei, vel generandæ, quia ad fidem introducendam per se ordinatur, vel exercendæ, quia ab ipsa fide elicitur, ut contingit in homine baptizato, cum primum incipit de divinis rebus per fidem cogitare: et de hac prima cogitatione loquuntur Patres, quoties contra Semipelagianos ostendere volunt initium justificationis et fidei non posse cadere sub meritum; ergo non solum immerito allegantur, quod asserant cogitationem naturalem honestam, quantumvis congruam, esse gratiam inchoantem justificationem, verum potius contrarium ex illis testimoniis sufficienter ostenditur. Consequentia quoad priorem partem manifesta est, quia naturalis cogitatio, quantumvis honesta et congrua, neque est cogitatio fidei, neque est supernaturalis, id est, quæ viribus naturæ elici non possit. Nam cogitatio honesta præcisa congruitate naturalis est, ut etiam auctor contrariæ sententiæ fatetur, et in capite 2 hujus libri ostensum est. Congruitas autem non addit cogitationi entitatem aliquam, nec realem modum intrinsecum, ratione cujus

requirat supernaturales vires ut eliciatur, ut in superioribus capitibus late ostensum est. Altera vero consequentis pars, etiam est evidens, quia non est duplex cogitatio prima, quæ sit vera gratia, et possit esse fundamentum meriti, nec possit cadere sub meritum, quia repugnantiam involvit. Si enim duplex esset talis cogitatio, neutra per se esset prima, sed ex accidenti contingeret nunc ab una incipere, et nunc ab altera; ergo quælibet illarum posset cadere sub meritum, quoties altera præcederet; ergo si aliqua est sancta cogitatio quæ nunquam possit cadere sub meritum, illa est unica tantum, seu unius rationis, et omnis alia quæ illam antecedit, non est cogitatio vere sancta, id est, inchoans veram sanctificationem et justitiam apud Deum; et ita Patres citati semper loquuntur de hac cogitatione tanquam de una, et unico justificationis initio.

2. *Speciatim jam expeditur locus Augustini adductus in numero 2.* — Superest ut probemus minorem propositionem in principali argumento subsumptam, quam ostendo, discurrendo per testimonia in objectionibus allegata. Nam in primo citatur Augustinus libr. 2 contr. duas Epistol. Pelagian., cap. 8, ubi probare intendit Deum non solum perficere, sed etiam incipere in nobis omne opus bonum, ex Paulo ad Philippens. 1, et addit: *Loquimur enim nunc de boni cupiditate, quam si volunt a nobis incipere, a Domino perfici, videant quid respondeant Apostolo dicenti: Non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* 2 ad Corinth. 3; ubi duo ponderanda sunt; unum est quid Augustinus intelligebat per boni cupiditatem, quod ipse statim cap. 9 declarat, dicens: *Quid est enim boni cupiditas, nisi charitas, de qua sine ambiguitate Joannes Apostolus loquitur, dicens: Charitas ex Deo est.* Qui locus evidenter intelligitur de charitate infusa; de hac ergo loquitur Augustinus, et de cogitatione quæ possit esse initium ejus, quæ non est nisi cogitatio supernaturalis et fidei. Alterum ponderandum est testimonium Pauli, quo Augustinus suam sententiam confirmat: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, etc.* Nam hæc eadem verba aliis locis Augustinus explicat de cogitatione supernaturali et fidei, præsertim lib. de Prædestin. Sanctor., cap. 2, dicens: *Quod ergo pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apostolus* (utique in citato loco, quem proxime allegaverat), *non sumus sufficientes credere aliquid, quasi ex nobismetipsis,*

quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra, qua credere incipiamus, ex Deo est. Per pietatem autem et religionem aperte intelligit Augustinus Religionem Christianam, quæ in fide fundatur, de qua etiam, et de cogitatione per quam fides inchoatur, in verbis proxime præcedentibus locutus fuerat, et vocaverat: *Gratiam, quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita;* et exemplo conversionis Pauli illam declaravit.

3. *Prædictus locus ab ipso etiam Augustino exponitur.* — Et eodem modo exponit idem testimonium libro de Bono persever., cap. 8, ubi ait a Deo habere homines potestatem ut fiant filii Dei: *Ab ipso quippe accipiunt eam* (utique potestatem), *qui dat cordi humano cogitationes pias, per quas habeat fidem quæ operetur per dilectionem;* ubi clare loquitur de his cogitationibus interius in corde infusis, et ad fidem pertinentibus, et adjungit: *Ad quod bonum sumendum et tenendum, et in eo perseveranter usque in finem proficiendum, non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, in cujus est potestate cor nostrum et cogitationes nostræ.* Et similiter dicto libro de Gratia et libero arbitrio, cap. 7, exponit eundem locum de cogitatione, quæ est fundamentum meriti supernaturalis, quod semper reducit ad fidem, vel sanctam fidei cogitationem, quod etiam in toto illo libro præcipue intendit, ut ex cap. 5 et sequentibus facile intelligi potest. Et eodem modo intellexerunt verba illa Prosper, lib. 1 de Vocat. gent., cap. 24, dicens: *Item idem* (scilicet Apostolus) *in secunda ad Corinthios, dicit quod nec ad cogitandum quidem quod spirituale est, idonei sumus, nisi per gratiam Dei;* et Fulgentius, libro de Incarnat. et Gratia, cap. 17; nam cum dixisset Deum justificare impium et infidelem, gratia suæ bonæ voluntatis fidem quæ per dilectionem operatur inspirando, subdit: *Vide quod ad bene cogitandi attinet facultatem testatur Apostolus, quia non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, etc.* ut alios expositores in eodem locum omittam.

4. *Expeditur deinde locus alter ejusdem Augustini adductus in num. 3.* — Præterea in l. 2 de Peccat. merit., c. 17, etiam loquitur Augustinus de divina gratia adjuvante, sine qua homo facere non potest quod justum est, opus autem justum intelligit quod ex charitate Dei fit. Unde etiam tractat de gratia Dei, qua homo potest vivere sine peccato, quæ certe non

est naturalis cogitatio congrua, sed specialis excitatio et directio Dei, per quam dirigit gressus hominis, et hanc dicit esse *medicinam quæ cælitus venit, et gratiam claram, t in Christo manifestam*; cum ergo addit, *per hanc gratiam manifestari bonum quod latebat, et suave fieri quod non delectabat*, loquitur de bono sanctitatis et justitiæ coram Deo, et de suavitate quam efficit charitas, ac subinde de manifestatione per sanctam cogitationem divinitus infusam, et ad fidem pertinentem. De qua evidentius loquitur in dicta quæst. 2 ad Simplicianum, cum ibi expresse declaret loqui de cogitatione *qua voluntas hominis moveatur ad fidem*. Præterquam quod in tota illa quæstione præcipue agit de gratuita Dei electione et vocatione, et de initio fidei ante omne meritum, ut ipse etiam affirmat libro de Prædestinatione Sanctorum, cap. 4; unde etiam in eadem quæstione ostendit nullum posse esse meritum ante sanctam cogitationem ad fidem inducentem: de hac ergo loquitur in ea quæstione, quoties de prima sancta cogitatione loquitur, et de illa dicit quod gratia Dei inspiratur, et quod per eam ad Deum proficimus, quibus modis solet ab Augustino vera et interna gratia supernaturaliter indita declarari.

5. *Expediuntur adducta in num. 4.* — Atque eodem modo exponendæ sunt aliæ locutiones quibus absolute dicitur omnis cogitatio a Deo proficisci. Quanquam si sermo sit ita generalis, ut est in verbis Gennadii, possit recte intelligi cum partitione accommoda; nam omnis quidem cogitatio bona a Deo est; tamen ea quæ naturalis tantum est, procedit a Deo ut auctore naturæ, per generalem concursum et providentiam; quæ autem est vera gratia, altiori modo et magis liberali a Deo existit, et ad altiorum sanctitatem ex se ordinatur, et ideo simpliciter divina et sancta vocatur. Quo modo interdum D. Thomas explicat Scripturam dicentem hominem nihil boni posse facere sine Deo, sub eadem distinctione, ut si bonum sit naturale, non fiat sine Deo generaliter concurrente; si vero sit altius bonum, non fiat sine Deo per gratiam operante, ut latius capite sequenti videbimus. Ordinarie vero loquuntur Patres de cogitatione data homini a Deo ultra communem concursum naturæ, et de illa loquitur aperte Augustinus in citato sermone 171, ut patet ex verbis antecedentibus, et ex proprietate illorum verborum: *Quidquid boni cogitaverit homo subito corde percussus, utique per internam inspirationem ab Spiritu Sancto infusam.*

6. *Ad Fulgentium et Prosperum.* — Et de hac etiam loquitur manifeste Fulgentius, ut patet, quia loquitur de sancta cogitatione qua per fidem incipimus liberari a peccato, vel ad illius remissionem obtinendam disponi. Et hoc modo ait in cap. 12: *Per gratuitam gratiam Christi datum esse humano generi, ut etiam cogitationis sanctæ, amissa pridem in homine primo, per hominem secundum reciperetur facultas.* Hæc autem facultas non est naturale lumen intellectus, neque objectum extrinsecum occurrens, quod possit honestam cogitationem excitare, nam hæc non fuerunt amissa per peccatum: est ergo fides, vel quoad habitum, vel quoad auxilium, quod illam in nobis inchoat. Denique eodem sensu loquitur Prosper, nam illa cognitio vel scientia, de qua Prosper et alia testimonia ibi citata loquuntur, et per Christum dari dicunt, non est cognitio mere naturalis, sed divinitus infusa, quæ est fidei, vel quæ dat fidei initium, ut aperte sumitur ex Prospero contra Collator., cap. 29, et Fulgentio, lib. de Incarnat. et Grat., c. 26 et 27, in principio.

7. *Expediuntur tandem adducta num. 5.* — Et hinc etiam constat cætera testimonia, quæ in ultima objectione proponebantur, recte intelligi de hac eadem cogitatione ad fidem pertinente, nam illa maxime per Christum datur. Non nego tamen quamcumque bonam cogitationem, etiam naturalem, dari propter merita Christi, si aliquo modo ad vitam æternam conducat, sive per se, sive per accidens removendo prohibens, seu impediendo peccatum, quia talis cogitatio in prædestinatis est effectus prædestinationis, in reprobis vero potest esse effectus generalis providentiæ supernaturalis, et ideo etiam est effectus prædestinationis Christi, juxta ea quæ dixi 1 part., lib. 3 de Prædestinat., et 1 tom. 3 partis, dispntat. 41. Neque inde sequitur talem cogitationem esse proprium auxilium gratiæ, quia Christus Dominus non solum meruit nobis propria dona gratiæ, sed etiam dona naturæ, prout ad spiritualem salutem conferre quoquo modo possunt, ut eisdem locis tractavi.

CAPUT XIX.

PROPONITUR UNIVERSALIS OBJECTIO EX PATRIBUS
ASSERENTIBUS NULLUM OPUS BONUM POSSE FIERI
SINE GRATIA.

1. *Collectio ratiocinationis, quod ad singula opera moralia non requiratur gratia.* — Hactenus nostram sententiam stabilivimus, et per

cæteras sententias discurrendo, quasi a sufficienti partium enumeratione ejusdem probationem hunc fere in modum conclusimus: Ad singula opera bona moralia ordinis naturalis, non est necessaria gratia, quæ sit peculiaris motio, vel determinans voluntatem, vel dans illi físicas vires necessarias ad talem actum, vel quæ sit perfectior aut excellentior cogitatio, quam per lumen naturale intellectus mediis sensibus per communem cursum causarum et objectorum naturalium possit excitari cum generali concursu; neque est cogitatio congrua, quæ ratione solius congruitatis sit vera gratia supernaturalis, aut verum auxilium gratiæ; ergo nulla gratia vera est simpliciter necessaria ad quemlibet hujusmodi actum. Et procedendo in hoc discursu, ad propria fundamenta singularum opinionum responsum est. Nunc ad alia quæ omnibus opinionibus communia sunt, superest respondendum. Et in hoc capite duplicis generis testimonia afferemus, eisque capite vigesimo et vigesimo-primo satisficiemus; tum in 22 rationes expendemus.

2. *Primum genus testimoniorum pro adversariis, probantium quodvis opus morale fieri non posse absque gratia speciali.* — *Ex Scriptura.* — *Ex Concilio Arausicano et summis Pontificibus.* — Primo ergo afferri solent testimonia Scripturarum, Conciliorum definitiones, et sanctorum Patrum testimonia. Ex Scriptura vero afferuntur vulgaria loca, in quibus dicitur nihil nos posse sine gratia, ut Joann. 15: *Sine me nihil potestis facere*; et ad Philip. 1: *Confidens hoc ipsum, quoniam qui cepit in vobis opus bonum, ipse perficiet*; et cap. 2: *Deus est qui operatur in vobis velle et perficere.* Ad Ephes. 2: *Creati in operibus bonis.* Jacob. 1: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est.* Omnis autem actus undique studiosus inter hæc dona computatur. Definitiones autem Conciliorum præcipue sunt Concilii Arausicani, dicentis cap. 9: *Divini est muneris cum et recte cogitamus, et pedes nostros a falsitate et injustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur.* Et cap. 18: *Debetur merces bonis operibus si fiant, sed gratia præcedit, ut fiant.* Et 20: *Multa in homine bona sunt, quæ non facit homo, nulla vero facit homo bona, quæ non Deus præstet, ut faciat homo.* Et cap. 25: *Hoc salubriter confitemur et credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus.* Huc etiam spectat quod dixit Innocent., Epistol. 26 ad Concilium Carthag.: *Voluntati liberæ non nisi adjutorium Dei esse nectendum, eamque nihil posse cælestibus præsidii destitutam.* Et Cælestin., Epistol. 1 ad Episcop. Galliæ, cap. 7, *sine cælesti auxilio nihil boni nos posse*, ait, et quod nemo nisi per gratiam libero bene utatur arbitrio, quod refert ex Innoc. supra, et alia ex Zosimo, et Concilio Africano in cap. 8.

3. *Ex Augustino et Hieronymo.* — Quæ sententiæ et similes frequentissimæ sunt apud Augustinum; imo ab eo sumptæ sunt, ut videre licet lib. 2 contra duas Epistol. Pelag., cap. 8; de Spirit. et Litter., cap. 28; epistol. 106, ubi adeo necessariam dicit esse gratiam ad singula opera, *ut propterea dixerit Paulus: Non ego, sed gratia Dei mecum, quia nihil boni ageret, si gratia eum non juvaret.* Et epistol. 107, circa med. et circa finem, ait gratiam non tollere liberum arbitrium, sed potius per eam, *ad bona eligenda fieri liberum.* Unde serm. 13 de verbis Apostoli: *Adjutorium, ait, Spiritus Sancti prorsus si defuerit, nihil boni agere poteris.* Similia multa habet lib. 4 contr. Julian., cap. 3, ubi inter alia docet ante gratiam nihil boni in homine reperiri. Et quod gravius est, lib. de Hæres., cap. 28, et in libr. de Gestis Concilii Palæstini contra Pelagian. sæpe, et præsertim in ultimo capite, et in epistol. 106 et 107, et aliis locis maxime probat resolutionem Orientalium Patrum, qua damnarunt negantes gratiam Dei ad singula opera esse necessariam. Cui resolutioni concordat Hieronymus, libro contra Pelagium, versus finem, contra Pelagium dicens: *Qua sententiæ temeritate auferis omne Dei præsidium, dum gratiam ejus non ad singula refers opera, sed ad conditionis, ac legis, et liberi arbitrii potestatem.* Multaque habet similia in epistol. ad Ctesiphontem. Et his etiam consenserunt alii Patres, horum vestigia secuti.

4. *Ex Prospero.* — Et imprimis Prosper, Epistol. ad Ruffin., ait liberum arbitrium hominis non renati, id est, nondum per gratiam sanatum, sibi permissum, non nisi in suam perniciem moveri. Et ad 3 objectionem Gallor. ait: *Sicut bona opera ad inspiratorem eorum Deum, ita mala ad eos sunt referenda, qui peccant.* Et lib. contra Collator. hoc præsertim conatur ostendere, initium omnis bonæ voluntatis esse ex Deo. Unde in cap. 3 sentit non posse hominem bonum aliquid facere: *Nisi prius per divinam illuminationem bonorum conatum acceperit facultatem*; et in c. 19: *In natura humana post peccatum, ait, quid remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vi-*